

JUBILEUSZ 40-LECIA INSTYTUTU ROZWOJU WSI I ROLNICTWA PAN

MIROŚŁAWA DROZD-PIASECKA¹

Panie Przewodniczący, Panie Profesorze, Szanowni Państwo!

Mój pierwszy kontakt z IRWiR PAN miał miejsce kilkanaście lat temu, jeszcze podczas mojej pracy w Wydziale I PAN. Instytut ten był wówczas wiodącą placówką wśród instytutów tego Wydziału. Wyróżniał się on zarówno potencjałem badawczym i naukowym pracowników, jak i społeczno-ekonomiczną wagą podejmowanych problemów dotyczących wsi. W tym uroczystym dniu pragnę podzielić się z Państwem kilkoma refleksjami na temat działalności Szacownego Jubilata.

Cyprian Kamil Norwid o wsi wypowiadał się tymi słowami:

„O! wsi biała w atlasie kwiatów jabłoni/ I zwierciadłach księżycy, /
/ Jako oblubienica/ Na ustroni...

P r z e s z ł o ś ć t w a – zawsze wczora! / P r z y s z ł o ś ć – ręką dosiężna /
/ U ciebie zawsze – pora! / Tyś wczasów księżna...

Tyś u siebie zawsze, jak umysł zdrów, / Czy w Palmowym kraju posuchy, /
/ Czy w zieleni brzoź – w złocie mchów, / Jak gajowe rozkoszna duchy

(A Dorio ad Phrygium, I, wers 225–236).

Dzisiejszy Jubilat już przez 40 lat patrzy na wieś przez „mędrca szkiełko i oko”. Ogląda ją, jej mieszkańców i ich zajęcia, w których najważniejsze jest rolnictwo, przez pryzmat zjawisk ekonomicznych oraz społecznych, z dużym naciskiem na te o charakterze antropologii społecznej i kulturowej. To znakomite podejście metodologiczne do poznania procesów zachodzących współcześnie na wsi polskiej i dokonywania ich porównań z pozostałą częścią Europy, a nawet świata.

¹ Prof. dr hab. Mirosława Drozd-Piasecka, Przewodnicząca Rady Naukowej IRWiR PAN.

Drogą do poznania tych procesów są rozbudowane na dużą skalę badania naukowe. Instytut prowadzi je w kraju i za granicą, zarówno w obrębie działalności statutowej, jak i w systemie różnych grantów krajowych oraz zagranicznych (w tym m.in. związanych z 6. i 7. Programem Ramowym UE)². Wśród grantów krajowych wymienić należy granty Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Obecnie IRWiR PAN realizuje 12 takich projektów³. Instytut należy także do kilku sieci naukowych: ENARPRI – European Network of Agricultural and Rural Policy Research Institutes (Europejska Sieć Instytucji Zajmujących się Polityką Rolnictwa i Obszarów Wiejskich); „Mokradła i Człowiek”; „Rozpad i nowy porządek. Społeczeństwo – Naród – Kultura w okresie wielkiej zmiany”; „Miejsce i rola młodych ludzi w społeczeństwie i gospodarce”; „Konfrontacja i dialog kultur współczesnego świata”; „Rozwój europejskich areałów wiejskich”.

Tę działalność uzupełnia bogata współpraca zagraniczna, sprzyjająca rozwojowi narzędzi badawczych i powstawaniu publikacji międzynarodowych. IRWiR PAN realizuje stałą współpracę z 7 krajami: Chinami, USA, Australią, Francją, Węgrami, Rosją i Rumunią. Na dzień dzisiejszy Instytut ma zawartych 15 umów o współpracy z różnego rodzaju instytucjami, w tym niedawno podpisane umowy z australijskim instytutem Centre of Policy Studies (Monash University, Business and Economics Department) oraz z instytutem Ruralia (University of Helsinki).

Obecny plan badawczy Instytutu dotyczy problemów wsi i rolnictwa polskiego w warunkach intensyfikacji procesów globalnych. Koncentruje się on na związanych z tym wyzwaniach i sposobach adaptacji do nowych okoliczności oraz dostosowaniu do nich strategii ekonomicznych, które mają kluczowe znaczenie dla formułowania polityki rozwoju wsi i rolnictwa nie tylko w Polsce⁴. Szczegółowemu oglądowi naukowemu poddano w nim zwłaszcza ewolucję kierunków i instrumentów wsparcia zrównoważonego rozwoju wsi i rolnictwa w Unii Europejskiej i na świecie oraz ewolucję struktur i funkcji społeczno-gospodarczych na polskich obszarach wiejskich, a także zmieniającą się rolę

² Na przykład zrealizowany projekt „Rozwój i zastosowanie zaawansowanych metod ilościowych oceny *ex ante* i *ex post* programów rozwoju wsi Unii Europejskiej” (ADVANCED-EVAL, 6. PR UE).

³ Uzupełniały one badania podstawowe w takich tematach, jak: rola instytucji w procesie przemian strukturalnych i społeczno-ekonomicznych na wsi zachodzących pod wpływem wsparcia unijnego; delimitacja (i charakterystyka) wiejskich obszarów depopulacyjnych; znaczenie dla społeczności wiejskich lokalnych grup działania w programie LEADER+. Wzbogaciły one również listę publikacji i bazę danych empirycznych, które wykorzystywane są w pracach prowadzonych w ramach badań statutowych. Wśród zrealizowanych projektów wymienię kilka, bez odwoływania się do ich wartościowania:

- w wyniku projektu „Społeczno-gospodarcze uwarunkowania zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich objętych siecią Natura 2000 na terenie Zielonych Płuc Polskich” na podstawie badań opinii wójtów powstała klasyfikacja pozytywnych i negatywnych skutków ustanowienia na terenie gmin obszaru Natura 2000,
- zakres projektu „Wielofunkcyjność rolnictwa – podstawy identyfikacji, kwantyfikacji oraz powiązania z instrumentami polityki rolnej” wpisuje się w prowadzoną od kilku lat na forum unijnym dyskusję na temat reformy wspólnej polityki rolnej, m.in. w kontekście konieczności wynagradzania rolników z tytułu dostarczania ogółowi społeczeństwa tzw. dóbr publicznych.

i miejsce wsi w społeczeństwie i państwie oraz powiązane z nimi wyzwania edukacyjne i aspiracje życiowe młodzieży wiejskiej w Polsce.

Zarówno te badania, jak i wszystkie inne podejmowane wcześniej, mają szeroki zakres oraz interdyscyplinarny charakter. Wielodyscyplinarność wyraża się m. in. w tym, że ważne zagadnienia podejmowane są przez pracujących w IRWiR PAN specjalistów z różnych dziedzin nauki. Pozwala to naświetlić analizowane problemy z odmiennej perspektywy. Dlatego też ich wyniki są niezwykle istotne dla kierunków, celów oraz zadań polityki UE wobec rolnictwa i obszarów wiejskich w najbliższych latach. Mają one też swoje „przełożenie” na analizy ewaluacyjne, ekspertyzy i zastosowania praktyczne przygotowywane dla Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz Ministerstwa Rozwoju Regionalnego⁵.

Według mnie, na szczególnie podkreślenie zasługują także wydawnictwa Instytutu, które nieomalże na bieżąco publikują wyniki badań jego pracowników, równocześnie nie zaniedbując podejmowania problemów metod i technik badawczych adekwatnych dla dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości społeczno-ekonomicznej wsi. Obecnie są to: kwartalnik „Wies i Rolnictwo”, który otrzymał maksymalną liczbę punktów w kategorii polskich czasopism naukowych (9 p.), oraz seria książkowa „Problemy Rozwoju Wsi i Rolnictwa”.

Na zakończenie zupełnie generalizująca refleksja, która rodzi mi się pod wpływem dotychczasowych dokonań badawczych Instytutu i jego pomysłów na przyszłość. Otóż dzisiejszy Jubilat nieustannie dąży do spełniania wysokich standardów naukowych, utrzymania Instytutu w bieżącym dyskursie naukowym oraz „przekładania” wyników jego badań na rozwiązania systemowe. Dlatego też podejmuje aktualne problemy praktyczne, pragnie, żeby wyniki badań były użyteczne do podejmowania decyzji, opracowywania strategii i stanowisk ważnych z punktu widzenia polityki rozwoju obszarów wiejskich. Tak widzi swoją misję i miejsce w nauce polskiej.

Cóż można więcej dodać? Należy życzyć Pracownikom Instytutu i jego Dyrekcji, aby ten 40-letni „rubinowy” mariaż wsi i Instytutu obrastał w kolejne okrągłe rocznice, tak samo mocno naukowo podbudowane jak ta dzisiejsza.

A jak mawiają ludzie na wsi, co kto życzy, to i prorokuje.

⁴ Mieszczą się w nich zagadnienia rozwoju obszarów wiejskich, ich kapitału kulturowego w wymiarze społecznym oraz ekonomicznym. Wszystko to w konfrontacji lokalnych wartości i interesów mieszkańców wsi z wymogami rynku. A także te, związane z młodzieżą wiejską obu płci, ich pragnieniami, dążeniami, możliwościami edukacyjnymi na każdym poziomie. Porównywane z ich miejskimi rówieśnikami, mają na celu pomoc w realizacji edukacyjnej polityki państwa w zakresie zmniejszania dystansu między młodzieżą wiejską a miejską.

⁵ Zwiększeniu zastosowań praktycznych osiągniętych wyników badań sprzyjają, oprócz ekspertyz, konferencje przygotowywane przez Instytut na zamówienie Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, czego przykładem jest zorganizowana w 2010 roku konferencja *Spoleczno-ekonomiczne zróżnicowanie obszarów wiejskich a perspektywy rozwoju wsi* oraz zredagowana publikacja książkowa. Ponadto Instytut organizuje konferencje ogólnokrajowe i międzynarodowe, w których, obok naukowców, coraz liczniej biorą udział praktycy. Dodatkowo popularyzacji wyników sprzyjają organizowane przez IRWiR PAN comiesięczne seminaria naukowe, których oddziaływanie polega na integracji specjalistów zajmujących się problematyką wiejską z różnych środowisk spoza Instytutu.